

XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında (1753-1774) İstanbul'un Sosyal Hayatında Cinsel Suçlar ve Suçlular*

Sexual Crimes and Criminals in the Social Life of Istanbul in the Second Half of the 18th Century (1753-1774)

ŞAHİN ALEMDAROĞLU**

öz

Bu makalede, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında (1753-1774 yılları arası) İstanbul'un sosyal hayatında cinsel suçların ve suçluların yerini, toplumsal ahlak düzeninin korunmasında toplumun ve devletin istek ve reflekslerinin ne olduğunu tespit etmek amaçlanmaktadır. Toplumsal ahlakın korunması amacıyla devletin suçlulara olan bakış açısı ve bu konudaki yönetim anlayışı tespit edilmeye çalışılmıştır. Gündelik hayatta vaz geçilmez yeri olan mahalle örgütlenmesinin suça karşı takındığı tavrı ve bunun gerekçelerini anlamak hedeflenmektedir. Bu amaç ve hedeflere ulaşmak için Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Kalebend Kalemî defterleri ile İstanbul Kadılığı ve Galata Mahkemesi Şer'îye sicilleri ana kaynaklar olarak kullanılmıştır. Bu kaynaklardan elde edilen veriler "Cinsel Suçlar" ana başlığı altında "fuhuş, kârhanecilik, çocuk ve kadın kaçırıp satmak, evlat ve iyale saldırmak, fiil-i şeniye kast etmek, kadınlara sarkıntılık etmek, şabb-ı emrede saldırmak" alt başlıklarına göre tasnif edilmiştir. Tasnif edilen suçlar, ceza uygulamaları göz ardı edilerek sosyal tarih kapsamında, sosyal hayattaki yerleri ve etkileri öne çıkartılarak betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İstanbul, Suç, Cinsel Suçlar, Namus.

* Makale geliş tarihi: 20 Kasım 2025, kabul tarihi: 15 Mayıs 2026, araştırma makalesi.

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ordu / Türkiye, alemdar-sah@gmail.com, ORCID

ABSTRACT

This article aims to determine the place of sexual crimes and criminals in the social life of Istanbul during the second half of the 18th century (1753-1774), and the desires and reflexes of society and the state in maintaining social moral order. The state's perspective on criminals and its administrative approach to this issue are examined in order to protect social morality. The article also aims to understand the attitude of neighborhood organizations, which played an indispensable role in daily life, towards crime and the reasons behind this attitude. To achieve these aims and objectives, the main sources used are the Kalebend Kalemi registers of the Ottoman Archives of the Presidency, and the Sharia registers of the Istanbul Kadiate and the Galata Court. The data obtained from these sources are classified under the main heading of "Sexual Crimes" according to the subheadings of "prostitution, brothel operation, kidnapping and selling children and women, assault on children and family, intentional heinous act, harassment of women, and assault on minors." The classified crimes were examined using descriptive analysis, focusing on their place and impact on social life within the context of social history, without considering the application of penalties.

Keywords: Ottoman, Istanbul, Crime, Sexual Crimes, Honor.

Giriş

XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından önceki dönemlerden çeşitli yönle-
riyle ayrılan bir dönüşüm dönemidir.¹ Önemli bir tartışmanın ana başlığı
altında söylenmiş çok şeyin olduğu² "Gerileme Dönemi" ifadesi eleştirilse de yerine
verilecek ismin bütün dönemi kapsayacak bir nitelik taşıyıp taşıyamayacağı konu-
sunda henüz bir görüş birliği bulunmamaktadır.³ Adı konulamayan Gerileme/De-
ğişim/Dönüşüm veya Denge/Uyum sağlama dönemi olarak adlandırılabilen XVIII.
yüzyılda,⁴ Karlofça Antlaşması'ndan sonra 1703 ve 1730 isyanlarının etkisinin kalıcı
olarak hissedildiği bir iktidar anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu anlayış; kapıkulları, Ba-
tılılar, mahalleli, gayrimüslimler gibi birçok grubun durumlarının daha dikkatle
gözetildiği bir denge dönemi olarak hem idari hem de toplumsal hayatta daha çok
kendini hissettirmiştir. I. Mahmud (1730-1754) döneminden itibaren şekillenen bu
yönetim anlayışı, III. Osman (1754-1757) ve III. Mustafa (1757-1774) dönemlerinde

1 Linda Darling, "Osmanlı Tarihinde Dönemlendirmeye Farklı Bir Bakış", *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak: Gerileme Paradigmasının Sonu*, haz. Mustafa Armağan, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011), s. 154; "...minyatürler üzerinde yapılan bir çalışmada XVIII. yüzyıl başlarından itibaren, minyatürlerde mahrem hayatın en ücre yanlarının resmedilmeye başlandığı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu durum, önceki dönemlerde rastlanılan bir özellik değildir. Bir bakıma, bu gelişme ile kamunun öznesi, kamuoyunun taşıyıcısı olan halk, kendine ait olandan, özelden söz etmeye başlayarak, özeli temsil ederek, özel olmayı, yani kamuoyu gündeme getirmiş olmaktadır." bk. Fikret Yılmaz, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırlarına Dair", *Toplum ve Bilim*, 83 (2000), s. 93.

2 Mustafa Armağan, haz. *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak: Gerileme Paradigmasının Sonu*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011).

3 Cemal Kafadar, "Yeniçeriler ve Osmanlı Döneminde İstanbul'un Ayaktakımı: Yok Yere mi Asiydiler?", *Osmanlı Dünyasında Kimlik ve Kimlik Oluşumu*, der. Baki Tezcan ve Karl K. Barbir, çev. Zeynep Nevin Yelçe, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012), s. 135.

4 Ertan Ünlü, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Merkez-Taşra Bağlamında Sarrafların İlişki Ağları: Bir Sosyal Ağ Analizi Yöntemi Denemesi*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2020), s. 40.

de etkili olmuştur.⁵ Hem iç hem dış politikada izlenen denge siyasetinde kapıkulları ile mümkün olduğu kadar sürtüşmeden kaçınmaya, Batı ile de savaşa girilmeye yönelik bir politika izlenmiştir.

Toplumun bütününe tehdit edebilecek olan değişim, dengenin bozulması anlamına geliyordu.⁶ Batı etkisinin görülmeye başlandığı bu dönemde hızı dönem dönem yavaşlasa da geri döndürülemez bir süreç yaşanmaktaydı. Batılılar ile olan yakın ilişkiler, gayrimüslim halka karşı birtakım yumuşama ya da daha hoşgörülü tabir edilebilecek bir bakış açısı getirmişti. Lale Devri'nde başlayan kültürel değişim süreci, sonraki dönemlerde de etkisini sürdürmüştür.

Bu makalede, XVIII. yüzyılın bir değişim dönemi olduğu iddiası; suçlar üzerinden değil yaşanan politik, siyasi, sosyal olaylar ve bunların etkileriyle ilgili benimsenmiş olan kabuller üzerinden söylenmektedir. Nitekim konu ile ilgili ve bu makalede atıf yapılan birçok önemli çalışmada XVIII. yüzyılda sosyal yaşamda ciddi değişimlerin yer aldığı ifade edilmektedir. Bu makale, cinsel suçları bütün boyutlarıyla inceleme iddiasında değildir. Ayrıca bu çalışmada XVIII. yüzyıl ve öncesinde işlenen cinsel suçların karşılaştırılmasına yer verilmemiştir. Bu bağlamda tam bir karşılaştırmalı değerlendirme yapılması ve suçlar üzerinden XVIII. yüzyılın değişim dönemi olup olmadığının ortaya konması ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturacaktır.

Günümüzde "*Büyük İstanbul*"⁷ olarak da adlandırılan, İstanbul ve bilad-ı selaseyi kapsayan Osmanlı İstanbul'u, bu makalenin inceleme alanını oluşturmaktadır. İstanbul denildiğinde sur içi anlaşılmaktadır. İstanbul nahiye ve mahalleleri, ağırlıklı olarak Haliç, Marmara Denizi ve surların çevrelediği "*Dersaadet*" ya da "*Nefs-i İstanbul*" denilen tarihî yarımadaı oluşturmaktadır. "*Bilad-ı Selase*" adıyla anılan ve kadılık olarak teşkilatlandırılmış olan Galata, Eyüp ve Üsküdar; zamanla şehirle birleşerek şehrin bütünleyici kısmını oluşturmuştur.⁸ XVIII. yüzyılda İstanbul surlarının dışında kalan ve hemen çevresinde şekillenen semt ve iskeleler İstanbul'dan ayrı düşünülemez olmuştur. Tophane, Haliç, Galata, Eyüp, Üsküdar; suriçi ile neredeyse bütünleşmiş ve sürekli ilişkisi olan başlıca mekânlardır. Şehir yaşamı ile iç içe geçtiği tam olarak söylenemeyecek olan Beykoz ve Sarıyer gibi sayfiye yerleri, yakın taşra olarak değerlendirilebilir nitelikte olup Eyüp ve Üsküdar köyleri ile Galata muzafatı olarak adlandırılan uzak bölgeler inceleme alanı dışında tutulmuştur.

5 Başak Tuğ, *Namus Siyaseti: 18. Yüzyıl Osmanlı Anadolu'sunda Irz, Şiddet, Hukuk*, çev. Gülbin Akgün, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2023), s. 40.

6 Madeline C. Zilfi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik ve Kadınlar (1700-1840)*, çev. Ebru Kılıç, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), s. 43.

7 Yunus Uğur, "Büyük İstanbul'un Oluşumu: Osmanlı İstanbulu'nun Sosyal-Mekânsal Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Tarihinin Kadim Şehirleri*, ed. Okan Yeşilot ve Betül Günişik Köksal, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2022), s. 1.

8 Mehmet Canatar, "İstanbul'un Nahiye ve Mahalleleri (1453-1923)", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, C. III, 2015, s. 218.

İstanbul, devletin beklediği ideal insan tipi ve benimsediği geleneksel yönetim anlayışındaki dengeleri zorlayacak değişimin en hızlı görüldüğü yerdir.⁹ İstanbul, sivil hayatla iç içe geçmiş kalabalık bir asker nüfusuna sahip olmasının yanında devlet merkezi olması nedeniyle merkezî hükûmetle işi olanları ve çok sayıda göçmeni barındırıyordu. Ayrıca ilerinin ulema sınıfını yetiştiren medreselerde yüzlerce genç erkek eğitim görmekteydi.¹⁰ Dünyanın en önemli ticaret kentlerinden biri olan İstanbul, yerli ve yabancı birçok tüccar ve esnafa da ev sahipliği yapıyordu.¹¹ Galata ve Pera bölgesinde hatırı sayılır bir Avrupalı nüfusun yer aldığı İstanbul, şehri ziyaret eden yabancı seyyahların şaşkınlıkla izlediği uyum içinde bir yaşamın sürdürüldüğü çok kültürlü bir yapıya sahipti.¹²

İncelediğimiz dönem için İstanbul'un nüfusu hakkında net bir sayı vermek bir yana, aralığı daraltılmış tahminî bir sayı dahi vermek oldukça zordur. Buna karşılık XVIII. yüzyılın ikinci yarısı için bu sayının 500.000 olarak düşünülmesi makul görülmektedir.¹³

İstanbul'un güvenli bir yaşam yeri olduğuna dair görüş birliği yoktur. Görüş ayrılıklarının oluşmasında, suçlarla ilgili kapsayıcı sayısal verilerin olmamasının yanında karşılaştırma yapılan ölçütlerin farklı olması da etkilidir. Bir görüşe göre XVIII. yüzyıldaki nüfus hareketliliğinde görülen yoğunluğa rağmen kentte kargaşanın nadiren yaşanmakta olduğu belirtilmektedir.¹⁴ Bu görüş, Avrupa ve Batı Asya kentleri ile mukayese edilerek ortaya atılmıştır. Yaşanan doğal afetler ve siyasi çatışmaların göz önünde bulundurulduğu diğer bir görüşe göre ise İstanbul, "Yaşamın tehlikeli olduğu ve ölümün kol gezdiği, kitlesel şiddet, isyanlar, ayaklanmalar, sokaktaki şiddet ya da adi suç kılığında, tehlikenin her an kapınızı çalabildiği şiddet dolu bir şehirdi."¹⁵ şeklinde ifade edilmektedir.

Tablo 1: İstanbul'da İşlenen Cinsel Suç Sayıları (1753-1774)

İstanbul'da Cinsel Suçlar (1753-1774)	Adet
Çocuk ve kadın kaçırp satmak	32
Evlat ve iyale saldırı	4
Fiil-i şeniye kast	19

⁹ Zilfi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik*, s. 65.

¹⁰ Zilfi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik*, s. 5.

¹¹ Ebru Boyar ve Kate Fleet: *Osmanlı İstanbul'unun Toplumsal Tarihi*, çev. Serpil Çağlayan, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), s. 173.

¹² Tuğba Kara, III. Ahmed Devrinde İstanbul'da Sosyal ve Kültürel Hayat, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 26.

¹³ "James Dallaway, on sekizinci yüzyılın sonunda İstanbul nüfusunu 400.000 olarak tahmin etmiş, İnciciyan, 1765 yılında İstanbul ve Galata'nın iki bölgesinin nüfusunu 88.185 hane olarak tahmin etmiştir. Galante, şehrin toplam nüfusu için 600.000 ile 1.000.000 arasında olduğunu söylemektedir." Fariba Zarinebaf, *Crime and Punishment in İstanbul 1700-1800*, (Los Angeles: University of California Press, 2010), s. 38.

¹⁴ Zilfi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik*, s. 7.

¹⁵ Boyar ve Fleet, *Osmanlı İstanbul'unun Toplumsal Tarihi*, s. 79.

İstanbul'da Cinsel Suçlar (1753-1774)	Adet
Fuhuş	32
Kadınlara sarkıntılık yapmak	6
Kârhanecilik	13
Şabb-ı emrede saldırmak	15
Genel Toplam	121

İSTANBUL'DA CİNSEL SUÇLAR VE SUÇLULAR

Suç, insanlık tarihi kadar eski bir toplumsal olgudur.¹⁶ Toplum yapısının şekillenmesinde suç olarak görülen davranışların önemli etkisi vardır. Suç ve suçluluk kavramlarının tanımlanması konusunda birçok bilim dalına göre farklı görüşler ortaya atılmıştır. Farklı görüşlerin ortaya çıkmasında suç kavramının hukuk bilimi yanında sosyoloji, psikoloji, tarih, ekonomi gibi alanlarla da ilgili olması etkilidir.¹⁷

Özellikle şahsa karşı işlenen suçlar kapsamında, suçun gerek faili gerekse mağduru toplum içinde yaşayan birey ya da bireylerdir. Bu nedenle suç, faili ve mağduru yönünden bireysel ancak işlenen fiilin nedenleri ve sonuçları yönünden toplumsaldır.¹⁸ Ayrıca toplu hâlde yaşayan insanlar arasında gerçekleşen suç; ekonomi, siyaset, ahlak, hukuk ve kültür gibi unsurlardan etkilenir. Dolayısıyla, suçun açıklanmasında toplumsal alışkanlıkların ve kabullerin dikkate alınması ve bunların suçla ilişkilendirilmesi daha gerçekçi olacaktır.

Osmanlı Devleti'nde bir davranışın suç olarak görülmesindeki temel etken İslam dinidir. Bunun yanında İslam hukukunun alan açtığı tazir suçları adı verilen davranışları ise otorite tanımlamaktadır.¹⁹ Otorite, suç gördüğü davranışlar ile toplumun şekillenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca toplumun taleplerinin de suç tanımını üzerinde doğrudan etkisi vardır.

Cinsel alanda ahlak normlarının belirlenmesinde, İslam hukuku temel dayanak olmakla birlikte etkileşimin ve birlikte hareket etmenin yaygın olduğu şehirlerdeki mahalle yaşantısında halkın geliştirdiği, kabullendiği ya da reddettiği norm ve davranışlar da etkilidir.²⁰ Özellikle mahalle hayatı içerisinde şikâyet yoluyla oluşturulan otokontrol mekanizması ve şikâyetlere devletin kayıtsız kalmaması, bu alanda karşılıklı iş birliğinin göstergesidir.

¹⁶ İbrahim Hakan Göver ve Dolunay Şenol, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Suç: Sosyolojik Bir Analiz", *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7 (2017), s. 192.

¹⁷ Göver ve Şenol, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Suç", s. 193.

¹⁸ Göver ve Şenol, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Suç", s. 203.

¹⁹ Mehmet Boynukalın, "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXXVII, 2009, s. 454

²⁰ Beyza Topuz Demir ve Yunus Uğur, "Mahalle: Bir Mensubiyet ve Mesuliyet İlişkisi Osmanlı Şehirleri ve Kefalet Sistemi Örneği", *Kent ve Maneviyat*, der. Seyfettin Erşahin ve Zehra Erşahin, (Ankara: İdealkent Yayınları, 2020), s. 461-486.

Bu kapsamda ahlak normları çerçevesinde İslam hukuku ve kanuna göre toplumun taleplerinin karşılanması, kişilerin ırz, namus ve onurları ile toplumsal ahlak düzeninin korunması amacıyla İstanbul'un sosyal hayatında ahlak düzenini bozan birçok olay cinsel suç olarak görülmüştür. Fahişeler ile ilişki kurmak (fuhuş), bunun kârhanecilik adı altında organize edilmesi, köftehorluk²¹ (pezevenklik), genç ya da yetişkin erkeklerin ayartılması, yasak aşk, ırza yönelik her türlü saldırı, tecavüz; kadın, köle ve çocuklara cinsel amaçlı saldırı, kadınlara sarkıntılık; kadın, çocuk ve köle kaçırmak, haneye saldırmak, hakaret gibi pek çok davranış bu kapsamda değerlendirilmiştir.²²

Cinsel suçların ilki hiç şüphesiz zinadır.²³ Zina, "meşru olmayan cinsel ilişki" şeklindeki sözlük anlamının yanında dinî literatürde en geniş anlamıyla cinsel haramı ifade etmektedir.²⁴ Zinanın tanımındaki şartlardan biri olarak sahiplik/mülkiyet²⁵ ilişkisinin gözetilmesi bağlamında kadının ve cinselliğinin mal olarak görüldüğü,²⁶ bu durumun toplumdaki cinsellik algısı ve ahlak normları üzerinde ne derece etkili olduğu düşünülmelidir.

Zina tanımı/suç, sadece bir suç olmaktan öte cinsel suçlar için hukuki bir dayanak, bir referanstır. Cinsel suçlar içerisinde yer alan fuhuş, tecavüz, cinsel saldırı, livata gibi önemli olayların hukuki dayanağı ve cezalarının hareket noktası zina suçu ve bu suça verilecek cezalardır.²⁷

16. yüzyıldan itibaren hukuki terim olarak kullanımında azalma olan zina, yerini daha geniş kapsamlı anlam yüklenen "fiil-i şeni"²⁸ kavramına bırakmaya başlamıştır. "Fiil-i şeni" ise sadece zina için değil cinsel suçların büyük çoğunluğu için kullanılır olmuştur.²⁹ İncelediğimiz suç kayıtlarında zina ifadesine rastlanmamıştır. Zina yerine cinsel suçların neredeyse tamamını ifade etmek üzere "fiil-i şeni" ve "hetk-i ırz"³⁰ ifadeleri kullanılmıştır. Tanım olarak aynı olmasa da benzer nitelikteki

21 Selim Önder, "Köftehor Sözcüğü Üstüne", *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4, 2 (2024), s. 129.

22 Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, (İstanbul: Fey Vakfı Yayınları, 1990), 1. Cilt, s. 348-349; Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 162, 170-171, 268-271.

23 "Zina; tam ehliyetli bir erkekle cinsi münasebete elverişli bir kadının, evlilik, evlilik şüphesi veya mülkiyet bağı bulunmadan, kendi rızalarıyla önden cinsi münasebete bulunmalarıdır. Bu tanıma göre zina suçunun iki şartı vardır: yasak ilişki ve bu yasak ilişkiyi isteyerek yapmak.", Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1. Cilt, s. 108.

24 Metin Ayıışı, "II. Meşrutiyet Döneminde İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklarla Mücadele", XVIII. *Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 1-5 Eylül 2018) *Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt, haz. Semiha Nurdan ve Muhammed Özler, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022), s. 1076; Hüseyin Esen, "Zina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XLIV, 2013, s. 440.

25 Colin İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", çev. Muharrem Midilli, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 29 (2017) s. 506.

26 Fikret Yılmaz, "Zina ve Fuhuş Arasında Kalanlar: Fahişe Subaşıya Karşı", *Toplumsal Tarih*, 220 (2012), s. 30; Belkis Konan, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", *OTAM*, 29 (2011) s. 153.

27 İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 509, 512; Cihan Osmanağaoğlu, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 66, 1 (2010) s. 112; Yılmaz, "Zina ve Fuhuş Arasında Kalanlar", s. 29.

28 "Zina gibi ayıp ve yasak iş." Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, s. 787.

29 Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 218-220; BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/75/4 (Eylül 1753); 14/194/3 (Haziran 1763); 12/297/6 (Ocak 1758).

30 "Irza geçme kavramının Arapça karşılığının "hetk-i ırz" olup bu da "namus perdesini yırtmak" anlamına gelmektedir.

cinsel suçlar da zina kapsamında değerlendirilmiştir.³¹ Burada yaygın olarak görülen durum, içerik ve ispat olarak kanunnamelerin farklı yorumlamaları ile birçok eylemin aynı kapsam içine alınmasına imkân tanıyan bir hukuki pratik oluşmasıdır. Bu durum toplumsal ahlakın korunmasında otoritenin geniş kapsamlı değerlendirmeler yapmasına olanak sağlarken toplumsal ve hukuki dengeyi gözetmesine yardımcı olmuştur.³²

Fuhuş

İslam ve Osmanlı hukukunda, zina ve fuhuş kavramları arasında tam olarak bir ayrım olmayıp fuhuş da zina olarak değerlendirilmiş³³ ve suçlular aynı cezai hükümlere bağlanmıştır. Bu durumun oluşmasında Kur'an ayetlerinde kesin bir dille kınanan açık hayasızlık anlamında kullanılan "*fahş*/*fahişe*" ifadesinin bir çok ayette zina manasında kullanılması etkili olabilir.³⁴ Ayrıca cinsel taciz ve aldatma da dâhil olmak üzere evlilik dışı her türlü cinsel temasın geniş çerçeveli ve muğlak bir terim olan zina altında sınıflandırılıp suç sayılmasının etkili olduğu iddia edilmektedir.³⁵ Bununla beraber fuhuş teriminin evlilik ve köle sahipliği dışında para kazanma amaçlı yapılan faaliyet olarak tanımlanması en kabul görececek açıklama olmasına karşın cinsel olduğu düşünülen ya da kabul edilen davranışların da fuhuş olarak nitelendirilmesi söz konusudur.³⁶

Fahişeler ve fuhuş, Osmanlı Devleti ve İstanbul için yeni bir durum ve suç değildi. Fatih Kanunnamesi'nde "*fahişelik*"³⁷ ve "*fuhuş*" eylemleri açıkça yer almamış, zina kapsamında değerlendirilmiş, köftehorluk (pezevenklik) ise kanunname-de açıkça ifade edilerek hukuki statüleri ve cezalarının ne olduğu belirtilmiştir.³⁸ Kurumsallaşmış olduğu anlaşılan fahişeliğin ve organizatörlüğünün bir meslek olarak da kabul edildiği, kaydının tutulduğu ve vergi alındığını Evliya Çelebi'den bilmekteyiz.³⁹ Ayrıca XVI. yüzyıldan itibaren kanun, fuhşun kendisini yasak olarak

Sözlük anlamı dühul ile nefsanî hazların yatırılması, ırza geçmedir." bk. Belkıs Konan, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 29 (2011) s. 153.

- ³¹ İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 505-538; Konan, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", s. 152.
- ³² Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 189.
- ³³ Fikret Yılmaz, "Fahişe Subaşıya Karşı", s. 28-29; Orlin Sabev (Orhan Salih), "Ahlâkın Arka Sokakları: 18. Yüzyıl Osmanlı İstanbul'unda Fuhuş ve Ceza", *Osmanlı İstanbul'u IV*, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan, (İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2016), s. 626; İmber, *Osmanlı Hukukunda Zina*, s. 509.
- ³⁴ Esen, "Zina", s. 444.
- ³⁵ Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 22.
- ³⁶ Zilfi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik, s. 235; "*Fuhuş ve fahişe kelimeleri İslâmî kaynaklarda giderek insanın iffet ve hayâ sınırlarını aşan, dinen ve ahlâken yasaklanıp kınanan cinsî suçlar ve davranış bozukluklarını ifade eden birer terim haline almıştır.*" bk. Nebi Bozkurt, "Fuhuş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XIII, 1996, s. 211.
- ³⁷ "*Fahişe, karşısındaki ile meşru bir bağı olmadan, para ya da herhangi bir meta karşılığında cinsel ilişkiye giren kişidir.*" bk. Burcu Belli, *Osmanlı'da Fuhuş II. Abdulhamid ve İttihat ve Terakki Dönemi*, (Ankara: 2024, Fol Yayınları), s. 71.
- ³⁸ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1. Cilt, s. 308-309.
- ³⁹ *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul*, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), s. 243.

görmemektedir.⁴⁰ XVIII. yüzyıla gelindiğinde de durumun farklı olmadığı söylenebilir. Fuhuştan birçok farklı kesimin fayda sağladığını da dikkate alarak⁴¹ bütün bu gelişmelerin, fahişeliğin tamamen engellenmesinin, bir devlet politikası hâline gelememesinde etkili olduğu söylenebilir.

Tamamı için olmasa da fuhuş suçunu işleyenler için gizlilik önemlidir. Bu suçu işleyen kadınlar için öncelik bir mahalleye yerleşebilmektir. Söz konusu kadınların eşleri ile birlikte yaşamaları, mesken edinmelerini kolaylaştırmaktadır. Bir aile görüntüsü içinde olmak daha kolay ev temin edilmesine ve söz konusu faaliyetin belli bir süre de olsa kolay yürütülebilmesine ortam hazırlamaktadır. Buna karşılık komşuların bu konudaki duyarlılığı her zaman diri ve her an harekete geçmeye hazırdır. Nitekim birçok kez karı ve kocadan şikâyetçi olunmuştur.⁴² Evine namahremlerin girdiğinin anlaşılmasını istemeyen kadınların, erkekleri evlerine kadar kadın kıyafeti ile götürmeleri de söz konusudur.⁴³ Ayrıca dükkânların gizli sayılabilecek iç bölmeleri,⁴⁴ uzak bölgeler ve sosyal statü olarak üst konumda olan ya da kolayca denetlenemeyeceği düşünülen kişilerin evlerinin de mekân olarak seçilmesi gizliliğin sağlanmasına yöneliktir.⁴⁵

Fuhşun yapıldığı mekânlar için ilk sırada evler gelmektedir. Bunlar, ayartılan ya da gönüllü yoldan çıkmış bir erkeğin evi olabildiği gibi bir fahişenin kendi mülkü ya da kocası ile kiraladığı bir ev de olabilir. Gözden uzak bağ ve bahçeler, dükkânlar, cami avlusu, medrese odaları,⁴⁶ mezarlıklar, kayıklar, hanlar gibi pek de sınır çizilemeyecek derecede farklı ve ilgisiz mekânlarda da fuhuş yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında kalyoncu odalarının da fahişeler tarafından mesken edildiği ya da kalyoncular tarafından fahişelerin buralarda tutuldukları bilinmektedir.⁴⁷

İncelediğimiz yirmi yıllık dönemde Galata'da Kalafatyeri Arap Kapısı'nda, İskender Ağa, Sekbanbaşı Yakup Ağa, Kasap İlyas, Üsküdar Hasan Ağa, Ahırkapı İshakpaşa, Hocapaşa mahallelerinde fuhuş yapıldığı, şikâyet yolu ile tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan toplu denetim ve cezalandırmaların bazılarında fahişelerin meskûn oldukları yerler belirtilmektedir. Buna göre Topkapı, Davutpaşa, Şehremini'nde ikişer adet fahişe meskûn iken Yenikapı Mimar Çarşısı, Edirnekapı, Üsküdar, Tarakçılar, Aksaray, Göksu ve Eğrikapı'da sakın, birer isim sayılmıştır.⁴⁸ Yapılan diğer toplu denetimlerde ise fahişeler meskûn oldukları yerler yerine nereli oldukları ya da lakapları ile belirtilmişlerdir.

⁴⁰ İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 518.

⁴¹ Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 276.

⁴² BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 13/133/1 (Temmuz 1760); 13/394/2 (Ekim 1761); İSTM.ŞSC.01.d No. 25/217/2 (10 Nisan 1766).

⁴³ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 16/293/1 (Eylül 1768).

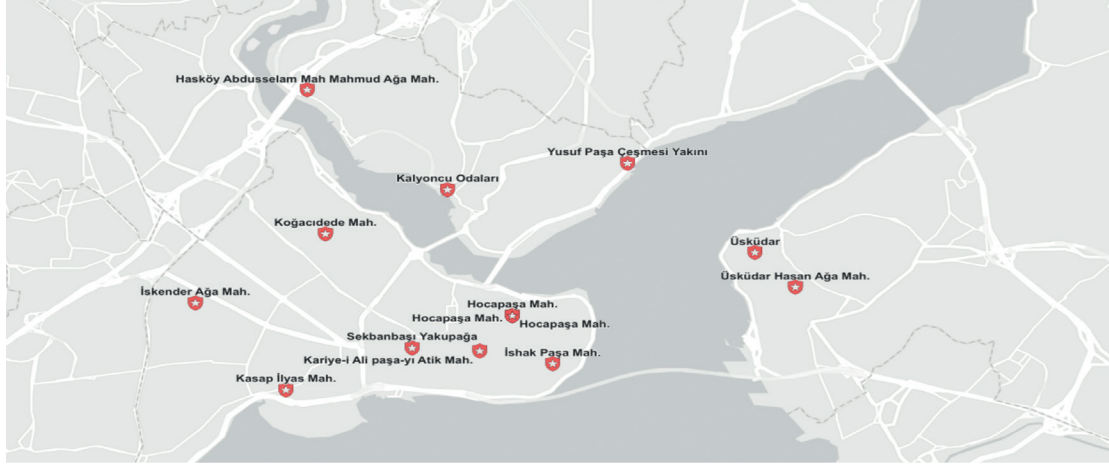
⁴⁴ İSTM.ŞSC.01.d No. 25/243/4 (6 Şubat 1766).

⁴⁵ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 14/93/3 (Ekim 1762).

⁴⁶ "...Hocapaşa Mahallesinde nevbethâne karşusunda Mahmud Paşa Câmi'-i şerîfi derûnunda vakı' mekteb odasında..." BOA, A.DVNS.KLB.d. No.11/138/2 (Ocak 1754).

⁴⁷ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/71/1 (Ağustos 1770).

⁴⁸ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/62/6 (Ağustos 1753); 11/75/3 (Eylül 1753).

Şekil 1: İstanbul'da Fuhuş Suçunun İşlendiği Yerler⁴⁹ (1753-1774)

Fuhuş Organizasyonu: "Kârhanecilik"⁵⁰

Fuhuş organizasyonu sürecine bakıldığında "kârhanecilik" olarak ifade edilen bir başka suç karşımıza çıkar. Fuhuş suçunun işlenmesinde mekân ve işbirlikçi sağlanması işinde bir uzmanlaşmanın gerçekleştiği görülür. Bu uzmanlar işlerini, kendi evlerinde ilgili kadınları bulundurmak veya sadece mekân temini ile kadın ve erkeği buluşturmak şeklinde gerçekleştirmektedirler. Bu organizasyonların gelişmesinde Müslüman kadınların genelevlerde alenen çalışmalarının yasaklanması etkilidir.⁵¹

Kârhanecilik olarak ifade edilen ve fuhuş için hem işbirlikçi hem de mekân temininde bulunmak işinin XVIII. yüzyıla gelindiğinde kurumsallaşmış olduğunu söylenebilir. Eylül 1753'te Midilli'ye sürgün edilen Ceylan Safiye ve Haseki Karısı Fatma'nın suçu kârhanecilik olup kendilerinin uzun zamandan beri bu işi yaptıkları belirtilmektedir.⁵² Hoca Ali Mahallesinde, Koca Mustafa Paşa'da Akarca'da, Küçük Ayasofya'da Karanlık Sokak'ta, Ayasofya-yı Kebir yakınında İshak Paşa Mahallesinde, Hırka-yı Şerif Mahallesinde, Haydarpaşa Bıçakçı Alaaddin Mahallesinde, Abdi Subaşı Mahallesinde yerleşmiş kişiler kârhanecilik suçu nedeniyle cezalandırılmışlardır.⁵³

⁴⁹ Haritada işaretli yerler, fuhuş suçlarının tamamını göstermemektedir. Suç kayıtlarında yerleri tespit edilebilenler işaretlenmiştir.

⁵⁰ Kârhane "fabrika" anlamının yanında "Fuhişiyat mahalli, bir takım fahişelerin birinin idaresi tahtında fi'l-i mekruhlarını icra ettikleri ev." Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, s. 1137.

⁵¹ Zarinebaf, *Crime and Punishment in İstanbul*, s. 90.

⁵² BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/73/2 (Eylül 1753).

⁵³ İlgili hükümlerin bazılarında "... mahallesi sâkinlerinden ... Kârhanecilik töhmeti ile ..." şeklindeki ifadelerden suçun işlendiği yer olarak suçlunun meskûn olduğu yer olup olmadığı tam olarak anlaşılamamakla beraber yine ilgili hükümlerin bazılarında meskûn oldukları evlerde kârhanecilik yaptıkları belirtilmektedir. Bu örneklere dayanarak suçluların sâkin oldukları yerler suçun işlendiği yer olarak kabul edilmiştir.

Karhanecilik Suçu

Şekil 2: İstanbul'da Kârhanecilik Suçunun İşlendiği Yerler⁵⁴ (1753-1774)

Her ne kadar ayrıntılı ve karşılaştırmalı bir istatistiki sonuç verilemese de en azından daha iyi belgelendiği düşünülerek özellikle XVIII. yüzyılda İstanbul'da fuhşun arttığı iddia edilmektedir.⁵⁵ Nüfus olarak farklı birçok din ve milletten insanın bir arada yaşadığı, çok sayıda bekarın ve askerinin bulunduğu, ekonomik imkanlar açısından çeşitliliğin fazla olduğu İstanbul'un, bu konuda fahişeler için diğer şehirlere göre daha çok imkân sunduğu açıktır. Dönem dönem yapılan denetimler sonucunda yakalanan ve sürgün edilen fahişelerin kısa bir süre sonra yine İstanbul'a geldikleri görülmüştür. Küçük Ayasofya Karanlık Sokak'ta kârhanecilik yapan Paşalı Ahmed ve eşi Hoca Kızı Rukiye, Eylül 1753'te İznik'e sürgün edilmişlerken, bir yıl geçmeden Haziran 1754'te yeniden yakalanıp yine aynı suçtan yeniden İznik'e sürgün edilmişlerdir.⁵⁶ Mühtedi Boroz Ayşe adlı fahişe, fahişelik ve kârhanecilik yapması nedeniyle Limni adasına, serbest kaldıktan sonra aynı suçtan Gelibolu'ya ve ardından yine aynı suçtan Bursa'ya sürgün edilmiş ama tekrar İstanbul'a gelmiş ve bu kez eşi ile birlikte Midilli'ye sürülmüştür.⁵⁷

Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere fahişelik yapan kadınların faaliyetlerine devam etme konusunda ısrarcı oldukları görülmektedir. Mahalleden ihraç edilmeleri, onlara engel olmamış başka mahallelerde bu işi yapmaya devam etmişlerdir. Bu durum, mahalleden ihraç kararlarının bütün şehir için bağlayıcı olmadığını

⁵⁴ Haritada işaretli yerler, kârhanecilik suçlarının tamamını göstermemektedir. Suç kayıtlarında yerleri tespit edilebilenler işaretlenmiştir.

⁵⁵ Sabev, "Ahlâkın Arka Sokakları", s. 623; Zarinebaf, *Crime and Punishment in İstanbul*, s. 87.

⁵⁶ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/78/4 (Eylül 1753); 11/189/2 (Mayıs 1754).

⁵⁷ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 13/394/2 (Ekim 1761).

göstermektedir. Bu duruma bir kanıt olarak Ocak 1771'de Fatma ve Ayşe adlı kadınların durumu gösterilebilir. "*Fatma ve Ayşe nâm avretler fâhişe gürûhundan olup İstanbul'da mahalleden mahalleye nakl ve ba'zı kimesneleri iğvâ...*"⁵⁸ şeklinde belirtilen gerekçe ile Bursa'ya sürgün edilmişlerdir. Kararda, Fatma ve Ayşe'nin mahalle değiştirmelerinin gerekçesi belirtilmezken bu yer değiştirme, yakalanmamak amacıyla kolluk güçlerinden kaçma hareketi olmaktan çok mahalleden ihraç kararları ile ilgilidir.

1768-1774 Rus savaşı devam ederken Üsküdar, birçok askerin geçiş yaptığı, kalabalık ve hareketliliğin yoğunlaşması nedeniyle kısa sürede fahişelerin mesken tuttuğu bir yer olmuştur. Üsküdar'da taşradan gelen, cami avlusunda, kayıklarda, mezar aralarında, pazarlarda dolaşan fahişelerin memleketlerine gönderilmelerine karşın kısa bir süre sonra yerlerine başka fahişeler gelmiştir.⁵⁹ Ağustos 1770'de kalıyoncu odalarını mesken tutan, daha önce oradan çıkarılıp zindana atılan Edirneli Şerife, Diyarbakırlı Fatma, Civelek Ayşe ve kardeşi diğer Ayşe, Nefise Molla, Samatyalı Ümmügülsüm ve Yedikuleli Zeliha "*bir şekilde*" serbest kalıp bir süre sonra yine aynı yerde yakalanmış ve İznik'e sürgün edilmişlerdir.⁶⁰ İlgili kayıтта adı geçen fahişelerin zindana atıldıktan sonra serbest kalmaları ile ilgili herhangi bir resmî süreç belirtilmeyip bu süreçle ilgili belirsizliği gösteren "*bir şekilde*" ifadesinin kullanılması, bilinen ya da tahmin edilen ancak söylenmesi uygun görülmeyen, kanuna ve işleyişe aykırı bir durumu göstermektedir. Bu da yukarıda belirtilen fuhuştan farklı zümrelerin faydalandığı yargısına kanıt oluşturmaktadır.

Fuhşu Engelleme Çabaları

İncelediğimiz dönemde düzenli olmayan denetimler neticesinde fahişelerin toplu hâlde yakalanarak sürgün⁶¹ edilmeleri söz konusudur. Bu denetimlerin bir kurala bağlı olmadan düzensiz olarak yapılmasında yöneticilerin hassasiyet derecelerinin değişkenliği etkilidir. Bunun yanında XVI. yüzyıldan sonra tek başına fuhuş suçunun kanun tarafından meşru görülmesinin⁶² de düzenli bir denetim politikası oluşmamasında etkili olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca üstten gelen zorlayıcı tedbirler olmadığı sürece güvenlikten sorumlu kolluk güçlerince kontrollü bir şekilde fahişelere göz yumulması da söz konusudur.

XVIII. yüzyılın ilk yarısı ve I. Mahmud'un saltanat yılları, Osmanlı Devleti ve İstanbul için toplumsal ve kültürel yaşantıda değişimin hissedilir şekilde görülmeye başlandığı dönemlerdi. Kadının görünürlüğünün ve Müslüman kadınların giyim kuşamlarındaki gayrimüslim alışkanlıkların etkisinin artması padişahın kısıtlayıcı emirler yayınlanmasında etkili olmuştu. Savaş ya da afet gibi olağanüstü

58 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/158/1 (Ocak 1772).

59 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/234/3 (Ekim 1773).

60 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/71/1 (Ağustos 1770).

61 İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 518. ; "Hanefîler dışındaki çoğunluğa göre sürgün had cezası niteliğindedir ve bu konuda sahâbe icmâi mevcuttur. Hanefîler'e göre ise sürgün ta'zîr mahiyetinde olup gerekli görüldüğü takdirde uygulanır." Esen, "Zina", s. 443.

62 "Kanunname gayri meşru cinsel ilişki için kadın tedarikini bir suç olarak ele almakta fakat halkın şikâyetine neden olmadıkça fuhşu bir suç olarak telakki etmemektedir." İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 529.

dönemlerin yaşanmadığı 1752 yılında I. Mahmud, kadınların mesire yerlerine gitmelerini kısıtlamıştı.⁶³ Değişim sürecinin farkında olduğu anlaşılan padişahın saltanatının son yıllarında hassasiyetinin arttığı, denetimlerin sıklığından anlaşılmaktadır. Nitekim Osmanlı toplumunun ahlak düzeninin şekillenmesinde I. Mahmud dönemi uygulamalarının temel oluşturduğu belirtilmektedir.⁶⁴ III. Osman'ın üç yıllık saltanatı döneminde bir denetim yapılmıştır. Bu dönemde yaşanan ve şehrin büyük bölümünün harap olmasına neden olan büyük deprem ve yangın felaketlerinden sonra önceliğin şehrin yeniden toparlanmasına verilmesi bu durumda etkilidir.⁶⁵

İncelediğimiz 20 yıllık dönemde şikâyetler dışında yapılan denetimlerin yüzde 40'ı genel ahlakın korunmasında hassas olan I. Mahmud'un saltanatının son dönemlerinde gerçekleşmiştir. 1753-1774 yılları arasındaki dönemde fahişelere yönelik yapılan 10 denetimden 4 tanesi 1753 ile 1755 yılları arasındaki iki yıllık dönemde gerçekleşmiştir. Bu dört denetimde yakalanan fahişe sayısı giderek azalmıştır. Bu durum denetimlerin görece amacına ulaştığına kanıt olarak gösterilebilir. 1755'ten 1766 yılına kadar geçen 11 yıllık dönemde sadece 1761'de olmak üzere 1 denetim yapılmış ve bu denetimde 3 fahişe yakalanmıştır. Bu zaman aralığında başka denetim yapılmamasında 1756 yılında yaşanan büyük İstanbul yangınının getirdiği yıkım⁶⁶ nedeniyle suçluların eski düzenlerini kaybetmiş olmaları ve merkezî idarenin yangın sonrasındaki toparlanma çalışmaları sürecinde gündeminin değişmesinin etkili olduğu düşünülebilir. 1766 yılından sonra, denetimlerde sıklıkla olduğu görülür. Bu sıklıkta, aynı yıl meydana gelen depremin sebebi olarak İstanbul'da günâhların çoğalması ve bunda da fuhşun artmasının rolü olduğuna inanılması etkili olabilir. 1766'da 4, 1767'de 6, 1768'de 15, 1770'te 7 kadın suçlu yakalanmıştır. Son denetim 1773 yılında gerçekleştirilmiş ve 5 kadın suçlu yakalanmıştır. 1768 Rus savaşı nedeniyle İstanbul'da asker nüfusunun artmasının suçlu sayısının artmasında etkili olduğu söylenebilir. Bu denetimlerde fahişeler, toplumsal ahlak ve namusun korunmasının yanında özellikle sefer nedeniyle İstanbul'da bulunan askerler arasında huzursuzluk ve kavgaya sebep olmaları nedeniyle de İstanbul'dan sürgün edilmişlerdir.⁶⁷

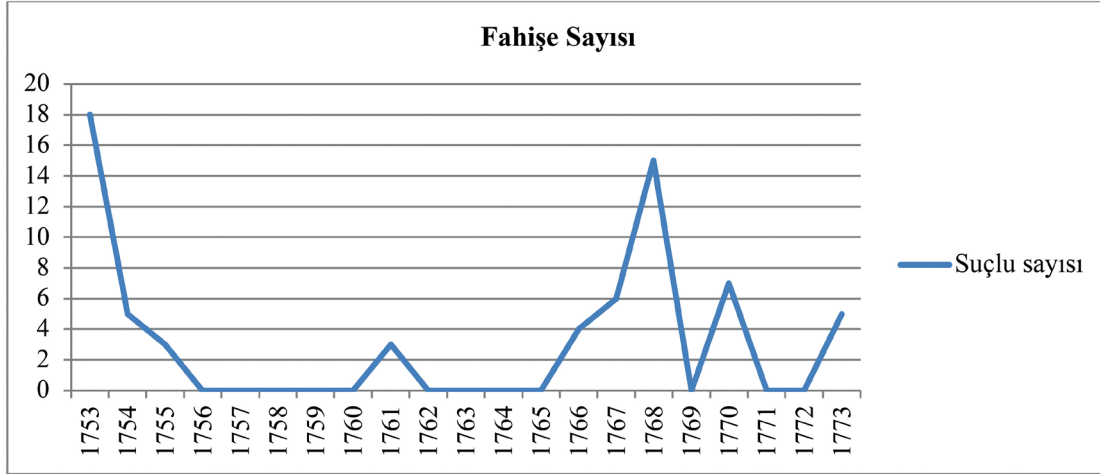
⁶³ Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 47.

⁶⁴ Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 50.

⁶⁵ "İstanbul'un üçte ikisinin enkaza dönüştüğü son iki yangının bilançosu rakamlarla tespit edilmiş ve bundan sonra bizzat padişahın ve sadrazamların temel vazifesi buradan kaynaklanan meselelerin çözümü yönünde olmuştur" Fikret Sarıcaoğlu, "Osman III", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXXIII, 2007, s. 457.

⁶⁶ "İstanbul halkı günlerce, Divanyolu Aksaray, Horhor, Süleymaniye, Şehzadebaşı, Koska, Laleli ve Langa'daki Yenikapı gibi yangın bölgelerine gidememiş; toz ve duman insanları oldukça olumsuz etkilemişti. İnsanların zahmet ve meşakkatten takatı da kalmamıştı." bk. Fatih Köse, "1756 İstanbul Yangını", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2019), s. 201.

⁶⁷ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/158/1 (Ocak 1772); 17/234/3 (Ekim 1773).

Tablo 2: 1753-1774 Yılları Arasında İstanbul'da Yapılan Denetimlerde Yakalanan Fahişe Sayıları⁶⁸

Namahreme Karşı Namus ve İffet

Bir kadının namahrem, yabancı bir adamı evine alması, onunla aynı evde bulunması kabul görmeyen bir davranıştır. Bu durum toplumdaki namus algısı üzerinde önemli bir belirleyicidir. Namus, Osmanlı toplumunda bireyin toplumsal hayatta var olmasını sağlayan olmazsa olmazlardandır.⁶⁹ Evlerine tecavüz amaçlı değil de hırsızlık amaçlı bir erkek girmesi durumunda dahi kadınların öncelikli endişesi hırsızın yakalanması değil namus ve şereflerine hanel gelmemesi, dile düşülmemesidir. Hiç vakit kaybetmeden mahkemeye başvurularak namus ve iffet tescillenmelidir.⁷⁰ Genellikle kadınlar olmakla birlikte, kişilerin evlerine yabancıları almaları⁷¹, evlere namahremlerin girip çıkarken görülmesi, cinsel birliktelik hâline şahit olunmadan fuhuş suçuna dair şikâyet için yeterli olmuştur.⁷² Mahalle imamı ve müezzini önderliğinde sözüne güvenilir mahalle sakinlerinin katılımıyla suçlu görülen kişilerin mahalleden ihracı talep edilmekte ve kabul görmektedir.⁷³ Sorun oluşturan kişilerin çıkarılması ile mahalleli, namus ve onurlarını korurken önemli bir sorumluluktan da kurtulmuş olmaktadır.

Mahalle halkı tarafından şikâyet edilen bir diğer durum fahişeler ile evlerde götürülerek ilişki kurulması ya da buna aracı olunması, eğlenceler düzenlenmesidir. Birden çok kadın ve erkeğin katılımıyla gerçekleşen sazlı sözlü eğlenceler

⁶⁸ Denetim yapılmayan yıllar sıfır olarak girilmiştir.

⁶⁹ Leslie Peirce, *1540-1541 Ahlak Oyunları Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, çev. Ülkün Tansel, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005), s. 7.

⁷⁰ Cemal Çetin, "Erken Modern Dönem Osmanlı Toplumunda Namus Algısına Dair Bazı Gözlemler (Konya Örneği)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 45 (2019) s. 76.

⁷¹ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/30/2.

⁷² BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/25/2.

⁷³ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/124/2 (Ocak 1754); 12/472/5 (Temmuz 1759); 13/133/1 (Eylül 1760).

fuhuş organizasyonlarının bir parçasını oluşturmaktadır.⁷⁴ Bu tür durumlarda suçun tespiti için mahalle halkının müşterek katılımıyla baskınların yapıldığı görülmektedir.⁷⁵

Nisan 1754'te Ahmed bin Mustafa'nın, Kariye Ali Paşa-yı Atik Mahallesi'ndeki evine Bursalı Ümmügülsüm'ü götürdüğü görülmüştür. Gizlilik ilkesinin ihlal edildiği anlaşılan bu olayda mahalle imamı öncülüğünde mahalleli ile yapılan baskında evde Ümmügülsüm, Ahmed ve Demirci Kifork'un bulunduğu anlaşılmıştır. Ahmed ve Kifork, evden kaçmayı başarmış, Kifork, hemen yandaki evde yakalanmış, Ümmügülsüm ise tavan arasında saklanmış bir hâlde bulunmuştur. Bab Mahkemesinde görülen dava neticesinde Ümmügülsüm'ün Bursa'ya sürgün edilmesine karar verilmiştir.⁷⁶ Ancak Ahmed ve Kifork hakkında karar verilmemiştir. Bu olayda, Müslüman bir kadının gayrimüslim bir erkek ile fuhuş yapmış olma durumu dikkat çekmektedir.

Aynı suçu işleyenlerin üst düzey yönetici olması hâlinde mahalledekilerin suçun tespitindeki kararlılıkları ve suçlulara karşı tavırlarında değişiklikler olabilmektedir. Kasım 1762'de Rumeli kuzatından Seyyid Mehmed Efendi, Gedikpaşa'da Tatlıkuyu Mahallesi'ndeki kendi mülkü olan evinde, yine Rumeli kuzatından Hasan Efendi'yi ve Yemenici Ahmed'i misafir etmektedir. Mahalle imamı ve mahalle sakinleri gece vakti evde olanlar ile ilgili şüphelenip evin önünde toplanmışlardır. Olay mahkemeye taşınmış, mahkemede fuhuş şüphesinden bahsedilmeyip yangın olduğuna dair sesler duyduklarını, bu nedenle evin önüne geldiklerini ve kolluğu beklediklerini belirtmişlerdir. Mahkemede, evin önünde toplanma gerekçesi olarak fuhuş şüphesi yerine yangın olduğuna dair sesler duyulduğunun söylenmesi, mahallelinin tavrı ile ilgili bazı soruları beraberinde getirmektedir. Bu şekilde bir açıklama yapılmasının amacı, gerçek sebebi gizlemek ya da eve girmek için kolluk beklenmesine gerekçe oluşturmak mıdır? Böyle bir durumun yaşanmasında ev sahibinin nüfuzlu biri olmasının etkisi var mıdır? Yapılan baskın sonucunda evde altı adet kadının uygunsuz bir hâlde bulunduğu ve bu durumdan pek de çekinmedikleri anlaşılmaktadır. Olay sonucunda Seyyid Mehmed ve Hasan Efendiler Bursa'ya sürgün edilirlen iken kadınlarla ilgili karar verilmemiştir.⁷⁷

Ümmügülsüm ve Ahmed'in yakalanması için yapılan baskında kolluk kuvvetlerinin beklenmesine gerek görülmemişken Seyyid Mehmed Efendi ve misafirlerinin bulunduğu evi basmak için kolluk kuvvetinin beklenmesinin tercih edilmesinde bu kişilerin kuzattan olmalarının etkili olduğu düşünülebilir. Nitekim evin önünde ahlaka aykırı işler olduğu için toplanma söz konusu iken mahkemede, toplanma gerekçesi olarak yangın ihbarı olduğunun belirtilmesi böyle bir çekince yaşandığı şüphesini kuvvetlendirmektedir.

⁷⁴ İSTM.ŞSC.01.d No. 25/131/2 (9 Ağustos 1766).

⁷⁵ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 13/376/3 (Eylül 1761); 11/138/2 (Ocak 1754); 15/313/1 (Ağustos 1766).

⁷⁶ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/157/2 (Nisan 1754).

⁷⁷ BOA, A.DVNS.KLB.d. nr. 14/115/1 (Ekim 1762).

Yoldan Gönüllü Çıkanlar

Devletin cinsel suçlara yönelik bakış açısı ve bu yöndeki şikâyetleri dikkate alışı, İstanbul'un sosyal yaşantısına ne kadar müdahil olmak istediğiyle de yakından ilgilidir. İncelenen dönemde gayrimüslimlere ait suç kayıtlarının Müslümanlara göre oldukça azdır. Bu durum, İstanbul'un sosyal yaşantısında gayrimüslimlerin hayatlarına devletin görece daha az müdahil olduğu görüşünü desteklemektedir. Bunun, XVIII. yüzyıla has bir durum olduğu söylenemez.⁷⁸ Ancak XVIII. yüzyılın değişen siyasi ve ekonomik koşulları içerisinde merkezî idare tarafından gayrimüslimlerin önceki dönemlere göre daha az rahatsız olacakları davranışlar sergilenmeye çalışıldığı söylenebilir.⁷⁹

Fuhuş yapan Müslüman erkeklere bakıldığında topçu, cebeci, kalyoncu, yeniçeri, sipahi olmak üzere askerlerden başka ilmiye sınıfına mensup imam, kadı, medrese öğrencileri ile esnaf ve halktan birçok kişinin bu suçu işlediği görülmektedir. Fuhuş yapanlar arasında sosyal statüleri farklı birçok kişinin bulunması bu konudaki engellemelerin yeterli olmadığını, fuhuş için iş birlikçilere erişilebilirliğin kolay olduğunu göstermektedir. Medrese öğrencilerinin medrese odasında bu suçu işlemeleri,⁸⁰ fahişelerin kalyoncu odalarını mesken tutmaları⁸¹ fuhuşun bazı çevrelerde yaygın ve yadırganmayan bir suç olduğunun kanıtıdır.

İstanbul'da, incelediğimiz zaman diliminde kaç fahişenin olduğu ve faaliyet gösterdiği konusunda net bir bilgiye ulaşmak zordur. İncelediğimiz dönemdeki suç kayıtlarına bakıldığında Ağustos 1753 ve Eylül 1755 tarihleri arasındaki 4 adet denetimde toplam 26 fahişenin yakalandığı görülür. Suçlular önce zindana atılıp daha sonra sürgüne gönderilmektedir. Bu bağlamda İstanbul'da yakalanan fahişeler genellikle Yedikule ve Baba Cafer Zindanı'na atılmaktadır ve buralardaki sayınının 40'a kadar ulaşabildiği bilinmektedir.⁸² Suçluların daha sonra sürgüne gönderilmelerinde buradaki suçlu sayısının artması sonucunda yer kalmaması etkilidir.

78 "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimler, millet sistemi adı altında idare edilmekte, hukuki ve idari işleri kendi dini şefleri tarafından yürütülmekteydi. Devlet tarafından verilen yetki beratı ile idari işleri yürüten cemaat liderlerinin aynı zamanda evlenme, boşanma, miras paylaşımı gibi özel hukuk alanında da yetkileri mevcuttu. Bu alanda yaşanan anlaşmazlıklarda cezai yetkileri de vardı. Kamu düzenini ilgilendiren alanlarda ise Osmanlı mahkemeleri yetkiliydi." *bk.* Belkıs Konan, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 64, 1 (2015), s. 174. "Osmanlı mahkemelerinde gayrimüslimler dini inançlarına göre suç sayılmayan davranışlarda Müslümanlar gibi ceza almazlardı." Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2021), s. 153.

79 "Dini liderlerin cemaatlarını yönetme yetkilerine Osmanlı memurlarınca bile müdahale edilemezdi." *bk.* Konan, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu*, s. 174.

80 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/138/2 (Ocak 1754).

81 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/71/1 (Ağustos 1770).

82 Sabev, "Ahlakın Arka Sokakları", s. 628.

Cinsel Suçlarda Mahallenin İşlevi ve Merkezî İdare ile Mahalle Arasındaki İlişki

İmamın devletin temsilcisi olduğu⁸³ mahalle yapılanmasında, iktidarın mahallenin mahremiyetine özen gösterdiği bilinmektedir. Bu çerçevede cinselliğin; mahremiyetin üç ana unsuru olan mekân, beden ve onurun esasını oluşturduğu dikkate alındığında⁸⁴ mahalle halkının bu konudaki reflekslerinin güçlü ve hızlı olmasının nedenleri daha iyi anlaşılabilir.

Cinsel suçlar ile ilgili devletin önceliği genel ahlakın korunması ve suçlunun cezalandırılması kapsamında otoritenin korunması iken bireyler için özellikle onurun ve namusun korunması önemli bir sosyal olgu durumundadır. Onurun sadece bireye ait olmadığı aynı zamanda mahalle yaşantısında kolektif bir ruh kazandığını söylemek gerekir.

Cinsel suçlar ve ahlak düzeninin korunmasındaki hassasiyetin artmasında, müşterek sorumluluk ilkesi kapsamında önemli suçlarda, özellikle faili meçhul cinayetlerde, mahallenin müşterek olarak sorumlu tutulması etkili olmuştur.⁸⁵ Cinsel suçlar da bu önemli suçlardandır.

Zina/fuhuş, Osmanlı toplumunda önlenmesi konusunda halkın daima, merkezî idarenin ise hassasiyetinin dönem dönem artıp azaldığı bir suç olarak karşımıza çıkar. Fuhuş suçunun tespit edilmesinde en etkili yöntemlerin başında şikâyetler gelmektedir. Fuhuşa konu olabilecek her durum mahalle sakinlerinin dikkatini çekmektedir. Fahişeler, kârhanecilik, zina, kız ya da erkek çocuklarına yönelik saldırılar... Hepsi mahalle halkı için önemli birer tehdittir. Mahallelinin, çevrelerinde zina/fuhuş yapan kadın ve erkeklerin varlığından ciddi şekilde rahatsız olduğu açıktır.⁸⁶ Bu rahatsızlığın bir sonucu olarak şikâyet mekanizması hemen devreye girmiştir.

Bu açıklamalar mahalle halkının fuhuş karşısındaki tavrı ile merkezî yönetimin tavrının farklı mekanizmalarını gibi anlaşılmasına neden olabilir ancak mahallenin, idareden bağımsız bir birim olduğunu düşünmek ya da sivil inisiyatif hareketi olarak görmek doğru bir tespit değildir. Osmanlı devlet idaresinde şehirlerde yaşayan halk mahalle mahalle defterlere kaydedilmişler ve vergiler buna göre alınmıştır. Mahalle halkı, vergilerin toplanması, düzenin korunması ve suçta

⁸³ Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Bir Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, (Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, 1995), s. 147.

⁸⁴ "Kesişim noktasında yer alan cinsellik, mahremiyeti tanımlayan üç bileşenin, yani mekânın, bedeninin ve onurun dokunulmazlığının çekirdeğini oluşturur; böylece İslam ve erken modern Osmanlı dünyasında cinsiyet alanına yapılan bir saldırı mekânın, bedeninin ve onurun hepsinin birden ihlalini temsil eder." bk. Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 184.

⁸⁵ "Ayrıca, mahalle sakinlerinin suçlulara ceza verme ve bu cezaları uygulama konusunda mahkemeler gibi resmi yetkisi bulunmasa da, kanun ve nizamı sağlamak için kendi yöntemleri vardı. Bunda İslam hukukundaki kasame fikrinden kaynaklanan müşterek sorumluluk ilkesi önemli bir rol oynuyordu. Kasame bir mahalle veya köyde işlenen faili meçhul cinayet vakalarında ahaliye müşterek sorumluluk yükliyordu. Kasame 16. yüzyıl Osmanlı kanunnamelerinde yerleşmiş bir ilkeydi; ihbar edilmeyen veya üstü örtülen suçlar için belli bir grup veya tüm bölge halkı sorumlu tutuluyordu." bk. Tuğ, *Namus Siyaseti*, s. 216.

⁸⁶ "Devlet ve bürokratların değişken tutumlarının aksine, ortak bir hayatın yaşandığı ve ortak bir onurun korunduğu Osmanlı mahallesinde alenen yapılan ahlaksızlıklar karşısında mahalle ahali "bir gün kan çıkar, kan olur" diyerek fuhuşa karşı rahatsızlığını kesin bir dille ifade etmekteydi." bk. Ahmet Erdoğan, *Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609)*, (Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 168.

karşı birbirlerine karşı sorumludurlar. Bütün bunlar mahalleyi Osmanlı şehrinin bir yönetim birimi yapmaktadır.⁸⁷ İmam, devletin mahalledeki temsilcisidir. Mahallenin düzeni, asayiş ve nizamın sağlanması, içki içilen yerlerin tespiti ve fuhuş ile meşgul olan kadınların belirlenerek mahalleden sürülmeleri, mahallelinin gerekli İslami adap içinde yaşamlarını sürdürmeleri ve dini vecibelerini yerine getirmeleri imamlar tarafından takip edilmiştir.⁸⁸ Buna karşılık birbirlerine karşı sorumlu olan mahalle sakinlerinin namus ve onurun korunması konusunda istedikleri kişiyi mahalleden çıkarma hakları da ortaya çıkmaktadır.⁸⁹ Bunlara dayanarak mahallenin mahremiyetine saygı gösteren devletin genel ahlakın korunması konusunda mahalleye önemli bir rol biçtiğini söylemek gerekir.⁹⁰ Kolluk güçlerinin mahalle yaşantısına doğrudan müdahalesinin şikâyetler üzerine olduğunu dikkate aldığımızda mahalle ve kolluk güçleri arasında bir görev taksimine gidilmiştir, denilebilir. Yapılan şikâyetlerin ciddiye alınması mutlaka bu işleyişin bir parçası, bir tamamlayıcısıdır.

ırza Saldırı ve Diğer Cinsel Suçlar

Kadınlar, nadiren de olsa hanelerinde saldırıya uğrayabildiği gibi sokak ortasında da mağduriyet yaşayabiliyorlardı. Hırsızlık amaçlı başlayan haneye yapılan saldırılar sonradan ırza yönelik bir saldırıya da dönüşebiliyordu.⁹¹ Suçlular mağdurlara ulaşmak için farklı birçok yola başvurmuşlardır. Kıyafet değiştirerek hammamda gizlenmek,⁹² et veya su dağıtmak amacıyla gidilen evlere girmek⁹³ örnekleri görülen yöntemlerdir.

ırza yönelik açık bir saldırı olmasa bile yabancı bir kadının evine girmeye çalışmak; namus ve onura yönelik bir tehdit, cinsel bir suç olarak kabul edilmektedir.⁹⁴ Mayıs 1753'te Kasımpaşa'da, çörekçi olan Süleyman yine Kasımpaşa'da ikamet eden eski karısı Hatice'nin evinin kapısına giderek rahatsızlık vermiştir. Hatice, eski eşi Süleyman hakkında, kendisine yönelik ırza saldırı niyetinde olduğu gerekçesiyle şikâyette bulunmuş ve haklı bulunarak Süleyman cezalandırılmıştır.⁹⁵ Haziran 1756'da Cibalikapı dışındaki Seferikoz Mahallesi'nde Manol ve Analya adlı iki zımmi, sarhoş bir hâlde ahaliden yaşlılara saldırıp onlara hakaret ve küfür edip

87 Ali Murat Yel, Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Mahalle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXVII, 2003, s. 325.

88 Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü*, (İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2013), s. 13.

89 Özen Tok, "Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı Şehrindeki Mahalleden İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü (XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 18 (2005), s. 156-157.

90 "Asayişin sağlanması sorumluluğunun mahallenin önde gelenlerine bırakılması, sıradan kent sakinlerinin teyakuzda olma halini tamamlıyordu. İstanbul kendi sakinleri sayesinde Avrupa'nın başka yerlerinde eşine ender rastlanacak topluluklar arası bir huzur ortamı yakalamıştı." bk. Zilfi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik*, s. 8.

91 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 15/265/3 (Nisan 1766).

92 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 16/135/2 (Aralık 1767).

93 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 14/38/3 (Haziran 1762).

94 İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 520-521.

95 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/19/3.

ahalinin evlerini basıp ailelerine fiil-i şeni kastıyla saldırarak mahallede büyük bir huzursuzluğa sebep olmuşlardır.⁹⁶

Herkes cinsel saldırıya maruz kalabilirdi. Yetişkin erkek ya da kadın veya erkek ya da kız çocukları mağdurlar arasında yer almıştır. Cebeci neferlerinden Kör Ali, Cağaloğlu'nda bir yoğurtçu dükkânında Ebubekir adlı kişiye fiil-i şeni' kastıyla saldırıp onu darp etmesi sonucunda Seddülbahir Kalesi'ne kalebent edilmişti.⁹⁷ Tercüman Yunus Mahallesinde Mumcu Mustafa, sonradan evlendiği İsmihan Hatun'un küçük kızına tecavüz etmesi nedeniyle Trabzon'a sürgün edilmişti.⁹⁸ Sultan Ahmed Han Medresesinden Deli Hafız lakaplı Çorumlu Hafız Mehmed, aynı medresedeki öğrencilere yönelik kabahatinden ötürü memleketine sürgün edilmişti.⁹⁹ Eylül 1753'te Karakullukçu İsmail, Tophane'de Cihangir Camisi yakınlarında sarhoş hâlde küçük bir kız çocuğunu bir dükkâna götürerek kötü niyetini hayata geçirmeye çalışmış ve bu nedenle Bozcaada'ya cezirebent edilmişti.¹⁰⁰

"Şabb-ı emred" denilen küçük yaştaki erkek çocuklara yönelik suçlara ayrıca değinmek gerekir. Bu çocuklara yönelik işlenen suçlar cinsel suçların azımsanamayacak bir kısmını oluşturmaktadır. En kibar ifade ile sarkıntılık etmek, cinsi münasebet amaçlı saldırıda bulunmak ve bu amacına ulaşmak yaşanan olaylar arasındadır. Bu konuda mağdur olan çocukların akıbetleri ile ilgili bilgi sahibi değiliz. "Gel sana kuzu vereyim." diyerek kandırılan dört yaşındaki bir erkek çocuk¹⁰¹ ile aynı yaşta livataya maruz kalan¹⁰² ve çörekçi fırınında zor durumda bırakılan yedi yaşındaki çocuklar¹⁰³ mağdurlar arasında yer alır. Suçluların büyük çoğunluğu reayadan esnaf ve cebeci, yeniçeri gibi esnaflık yapan askerlerdir. Sayı olarak fuhuş suçu ile mukayese edildiğinde azımsanamayacak kadar olduğu görülür. Bu sayı mağdurlara yapılan saldırıyı açıkça ifade eden suç kayıtlarından başka "ibadullahın evlad u iyaline¹⁰⁴ tasallut" şeklinde ifade edilen kayıtları da eklediğimizde cinsel suçlar içerisinde önemli bir orana çıkmaktadır. Şabb-ı emred çocukların hedef alındığı bu cinsel saldırıların yeri ile ilgili bir sınır da yoktur. Beykoz Yeniköy civarında denizde kayıkta olan Emir Ahmed ve Hasan adlı şabb-ı emredler bir başka kayıkta olan üç kişinin saldırısına uğramıştır. Söz konusu olayda Hasan, denize atlayarak kendini kurtarmasına karşın Emir Ahmed'in savaş aleti ile yapılan saldırıdan kurtulamadığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁵

⁹⁶ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 12/76/2.

⁹⁷ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 14/194/3 (Haziran 1763).

⁹⁸ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/346/2 (Eylül 1755).

⁹⁹ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 12/297/6 (Ocak 1758).

¹⁰⁰ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/75/4 (Eylül 1753).

¹⁰¹ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/170/2 (Mayıs 1754).

¹⁰² BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/208/3 (Mart 1773).

¹⁰³ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 16/84/2 (Ağustos 1767).

¹⁰⁴ "Evlad u iyal: Bir kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimseler, çoluk çocuk." bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, (Ankara: Aydın Kitabevi, 2006), s. 400.

¹⁰⁵ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 16/238/2 (Temmuz 1768).

Şabb-ı emred çocuklarla birlikte olmak için onları kaçırmak, alıkoymak dışında bu çocuklarla buluşmayı sağlayan kişilerin yardımını almak da başka bir yöntemdir. Şabb-ı emred çocuklar ile buluşmak için kullanılan yerlerden biri hamamlardır. Nisan 1753'te Üsküdar'da Doğancılar Meydanındaki Hacı Paşa Hamamını kiralayan Ahmed, genç tellakları burada çalıştırırken onlarla buluşmaya isteklileri bir araya getirmektedir. Sonrasında birkaç tane daha oğlan getirip onları hamamda başka bir yere koyarak tellaklık yapmaksızın yine isteklilerle buluşturmaktadır. İyice yaygınlaşmaya başlayan bu suç mahalle halkının şikâyeti ile engellenmiştir.¹⁰⁶

Attar Selim, kantar emini hanesinin kapısına bitişik dükkânında bu çocukları toplayıp suça niyetli kişilerle buluşturması ve kalyonculardan birinin bir çocuğu zorla alıkoymaya çalışması nedeniyle çıkan kargaşa neticesinde Bursa'ya sürgün edilmiştir.¹⁰⁷ Sadrazam Kapısı'na¹⁰⁸ yakın bir yerdeki kantar emini gibi bir görevlinin evinin hemen yanında fuhuş yapılabiliyor olması da düşündürücüdür. Kişilerin bu konuda cesareti ya da birilerinin bu konudaki duyarsızlığı olarak düşünülebilir.

Kadınların, cariyelerin, küçük kız ve erkek çocukların kaçırılarak köle ve cariye olarak satılması sıkça rastlanır bir suçtur. İncelediğimiz dönemde fuhuş ve kârhanecilik suçları birlikte düşünüldüğünde onlardan sonra en çok işlenen suç olarak karşımıza küçük yaştaki çocukların, cariyelerin ve hür kadınların kaçırılarak satılmaya çalışılması çıkar. Cariyeler, hür olma vaadiyle¹⁰⁹ hatta bunun için yalancı şahit temini ile ikna edilmeye çalışmış, kimileri de zorla kaçırılmışlardır.¹¹⁰ Kaçırılan kız çocuklarının cariye olarak,¹¹¹ erkek çocukların büyük çoğunluğunun şabb-ı emrede yönelik suçlarda olduğu gibi cinsel amaçlı kullanılmaları söz konusudur. Kaçırılan çocuk ve kadınların büyük çoğunluğu, farklı şehirlere götürülmek üzere hazırlanmışlardır. Bursa, Edirne, İzmir bu şehirler arasında yer alırken kayıtlarda çoğunlukla kaçırılanların gönderilecekleri yerler için "*diyâr-ı âhar*" ifadesi kullanılmıştır. Ayartılan ya da kandırılarak kaçırılan ya da zorla alıkonulan çocuklar ve kadınlar 30 - 40 gün kadar saklı tutulduktan¹¹² sonra başka yerlere satılmak üzere iskelelere, esircilere götürülmüşlerdir. Eylül 1759'da Halil, zevcesi Fatma ve kayınvalidesi Ayşe kız ve erkek çocukları kaçırarak İstanbul dışındaki iş birlikçilerine ulaştırmaya çalışmışlardır.¹¹³ Suçluların farklı yerlerde iş birlikçilerinin olması bu

¹⁰⁶ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/10/3 (Nisan 1753).

¹⁰⁷ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 12/462/3 (Haziran 1759).

¹⁰⁸ "İstanbul Cağaloğlu'nda son parçası günümüzde İstanbul Valiliği olarak kullanılan binalar topluluğunun kapladığı sahada yer alan, sadrazamların devlet işlerini yönettikleri resmî ikametgâhlarına verilen addır." bk. Semavi Eyice, "Bâbîâli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (DİA), 1991, IV, s. 386; "Osmanlılar'da Bâb-ı Hümâyun padişah kapısı ve sarayı, Bâb-ı Âsafî sadrazam kapısı ve sarayı, anlamında yaygın olarak kullanılmıştır. 18.yy'ın sonlarına doğru "sadrazam dairesi" ve "paşa kapısı" anlamında Bâbîâli kullanılmaya başlanmıştır." bk. Mehmet İpşirli, "Bâbîâli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (DİA), 1991, IV, s. 378.

¹⁰⁹ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 15/136/1 (Mayıs 1765).

¹¹⁰ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 16/139/3 (Aralık 1767).

¹¹¹ Eylül 1755'te (Evahir-i Za 1168) Draman Mahallesinden Berber Hüseyin ve kızı Fatma, Mumcu Hüseyin Beşe'nin henüz dokuz yaşındaki kızı Zeliha'yı kaçırıp cariye kıyafeti giydirerek Çerkez cariyesi adıyla satmaya çalışmışlardır. bk. BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/343/3 (Ağustos 1755).

¹¹² BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/343/3 (Ağustos 1755); 13/25/2 (Kasım 1759); 15/304/2 (Temmuz 1766); 16/139/3 (Aralık 1767).

¹¹³ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 13/485/3; 15/347/4 (Ekim 1766).

konuda organize olunduğunun göstergesidir. Suçluların bir kısmı karı koca olarak faaliyette bulunmuşlardır. Kadınlara ve cariyelere ulaşma konusunda kadınların öne çıkması daha olası iken işin satış organizasyonunda erkeklerin devreye girdiği düşünülebilir. Suçluların iş birlikçileri arasında esirciler de yer almaktadır. Bazen de bizzat esircilerin kendileri kaçırma işine girişmektedir.¹¹⁴

İncelediğimiz dönemde bu konuda 32 adet suç kaydından 8 tanesi kız çocuklarının, 10 tanesi şabb-ı emred olarak ifade edilen erkek çocuklarının, 11 tanesi de cariyeye ve hür kadınların kaçırılıp satılmaya çalışılması ile ilgilidir. Bu suçlar içerisinde değerlendirilen iki olayda da kendi rızaları ile cariyeye olup satılan iki kadının durumu vardır.¹¹⁵ Ayrıca Şerife Hafize'nin kanuna aykırı olarak küçük yaşta nikâhlanması da söz konusudur.¹¹⁶

Boşanmış ya da kocası ölmüş kadınları, zorla nikâhlamak için hareket edilmesi de görülen suçlar arasındadır. Bunun için ısrarla kadınların evlerinin önüne gidip taciz etmek, haklarında dedikodu yayma tehdidinde bulunmak ikna için kullanılan yöntemler arasındadır. Toplumdaki namus algısı açısından bir kadın hakkında çıkan dedikodunun olumsuz etkileri, kadınlar için çekinilmesi gereken bir durumdur. Ancak kadınların bu tür tehlikeler karşısında onur ve namuslarını hukuki olarak koruma yolları açıktır. Fatma Hatun, eşi silahtar kâtibî Ahmed Bey'in vefat etmesinden sonra "*ırzıyla meşgul iken*" eşinin adamlarından Mehmed adlı kişinin tehdidine maruz kalmıştır. Mehmed, Fatma Hatun'un evinin orta kapısına kadar gelerek kendisi ile evlenmesini, yoksa onu teşhir edeceğini söyleyerek tehditte bulunmuş ve ona hakaret etmiştir. Fatma Hatun'un bu davranışından ötürü Mehmed'den şikâyetçi olması üzerine Mahmud Paşa Mahkemesinde görülen davada Mehmed suçlu bulunarak İzmir'e sürgün edilmiştir.¹¹⁷

Bazı olaylarda bu tür davranışların daha planlı olduğu görülmektedir. Ağustos 1772'de Üsküdar Kefce Mahallesi'nden Davutoğlu lakaplı Mehmed bin Halil adlı eşkiya, aynı mahalledeki Ümmügülsüm adlı kadın ile birlikte olabilmek için "*fırsatyâb olmak irâdesiyle*" Ümmügülsüm hakkında dedikodu çıkarmıştır. Ümmügülsüm'ün, annesi Ayşe aracılığıyla namahrem kişiler ile irtibat kurduğuna dair bir mektubu Ümmügülsüm'ün eşine göndermiştir. Bunun üzerine Ümmügülsüm'ün eşi onu derhâl boşamıştır. Böylelikle Ümmügülsüm'e ulaşabilmek için en önemli engeli kaldıran Davutoğlu Mehmet, hiç beklemediği bir direnişle karşılaşmıştır. Bu durum Ümmügülsüm'ün namus ve onurunu lekelemiştir. Ümmügülsüm, namus ve onurunu korumak, "*ırzıyla mukayyed*" olduğunu tescillemek amacıyla "*hanesinin harap ve ırzının hetk olmasına*" neden olduğu gerekçesiyle Davutoğlu Mehmed hakkında dava açmıştır. Anlaşılan o ki mahalle halkı da Ümmügülsüm'ün yanında yer almış, mahalleden ihracını istememişlerdir. Eşinden ayrılmış olan Ümmügülsüm, annesi Ayşe ile aynı mahallede ikamete devam etmiştir. Davutoğlu Mehmed'in,

¹¹⁴ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 15/139/2; 15/139/3 (Mayıs 1765).

¹¹⁵ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 15/204/5 (Ekim 1765); 16/281/3 (Eylül 1768).

¹¹⁶ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 13/114/4 (Temmuz 1760).

¹¹⁷ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 12/299/1 (Ocak 1758).

Ümmügülsüm'ün mahalleden ihraç edilmesi için üç defa kâğıt bırakması ve isteği yerine getirilmez ise mahalleyi yakmakla tehdit etmesinden¹¹⁸, Ümmügülsüm'ün mahallelinin koruması altında olduğu anlaşılmaktadır. Mahalleli, bu kez bir kadının onuru ve namusunu korumak için, bir eşkıyaya karşı hareket etmektedir. Nitekim mahkemede mahalle sakinlerinin şahitliği ile Davutoğlu Mehmed'in suçluluğu, Ümmügülsüm ve annesi Ayşe'nin namuslu ve masum oldukları tespit ve tescil edilmiştir.¹¹⁹ Davutoğlu'nun bu olayda işlediği suçlardan biri de daha önce tehdidinde bulunduğu mahalleyi yakma işini hayata geçirmesidir. Mahalledeki Süleyman Paşa Camii'ni yakma girişimi, sabah namazı için camiye gelen müezzin tarafından engellenmiştir.¹²⁰

Ümmügülsüm'ün, Davutoğlu Mehmed'e karşı açtığı davaya konu olan olayla ilgili yapılacak bir diğer değerlendirme de şöyledir. Kanuna göre; bir koca, karısını, başka bir adamla gayri meşru birliktelik yaşadığı söylentisi yüzünden boşadığında, kadının gayri meşru birliktelik yaşadığı adamla evlenmesi yasaktır.¹²¹ Bu olayda Davutoğlu Mehmed'in, Ümmügülsüm hakkındaki dedikodunun kendisi ile olması durumunda Ümmügülsüm ile nikâhlanması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle Davutoğlu Mehmed'in bilinçli bir hareket içinde olduğu görülür.

Ümmügülsüm hakkında yapılan iftira üzerine eşinin, onu hemen boşamasında kanunen sorumluluk altına girmek istememesinin etkili olduğu söylenebilir. Nitekim şeriata göre kadın kendi cinsel davranışından sorumlu olmakla beraber kanunname, kocayı karısının yanlış davranışından sorumlu tutmaktadır. Erkek, onurunun zedelenmesinin yanında karısının ihanetini kabul ederse aldatmayı kabul eden biri olarak para cezası ödemek zorundadır.¹²² Ayrıca Osmanlı kanunnamelerinde karısının fahişeliğinden haberdar olan kocaya pezevenk/köftehorluk cezası olarak seksen veya yüz değneklik sopa cezası verilmesi ön görülmüştür. Ancak, böyle durumlarda, daha önceden boşandıklarının ileri sürülmesi hâlinde bekârlar için öngörülen görece daha hafif bir ceza uygulanmıştır.¹²³ Ümmügülsüm'ün kocasının tavrı bu kanun maddeleriyle ilişkilendirilebilir.

Haneye yapılan saldırılar da ırz ve namusa yönelik saldırılar olarak değerlendirilmiştir. Hatta haneye saldırı ırza geçme suçunun ana unsurlarından sayılabildi. Öyle ki ırza geçme haneye saldırı ile gerçekleşmeyip sokak ya da farklı bir yerde gerçekleştiğinde ırza geçme suçu kapsamında değerlendirilmeyebiliyordu.¹²⁴

118 "İstanbul'da en çok korkulan olayların başında yangın gelmekteydi. Yangın, can ve mal kaybı nedeniyle İstanbul halkı için büyük bir yıkım ve korku kaynağıydı. Seyyid Hasan Muradî'nin rûznamesinde 1754-1766 yıllarını kapsayan 12 yıllık dönemde 132 ayrı yangından bahsedilir." bk. Recep Ahışalı, *Seyyid Hasan Muradî Bir Katibin Kaleminden İstanbul'un 12 Yılı (1754-1766)*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016), s. XXXIII.

119 "müddeiyân-ı mezbûretân ehl-i ırz ve affîfeler olup lâkin mezbûr Mehmed kendi halinde olmayub dâ'imâ ibâdullâhın îyâline sâ-i kâsdla ta'arruz ve bi-edeb şekâvet-pişelik âdet-i müstemirresi olmağla..." bk. BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/189/1 (Ağustos 1772).

120 BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 17/189/1 (Ağustos 1772).

121 İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 515.

122 İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 515.

123 Yılmaz, "Fahişe Subaşıya Karşı", s. 29.

124 Peirce, *Ahlak Oyunları*, s. 9.

rağmen farklı yöntemler de geliştirilmemiştir. Bu nedenle devletin suç olarak değerlendirilen davranışların cezalandırılmasındaki temel amacının toplumsal taleplerin gözetilerek "*görevini yerine getiren devlet*" imajını korumak ve tamamen olmasa da sorunun giderilmesini sağlamak olduğu düşüncesi akla gelmektedir. Buna karşılık Colin İmber daha ileri giderek fahişelere sürgün cezası verilmesi ile ilgili değerlendirmelerinde hukukçuların bu cezayı verirken ahalinin kızgınlığını yatıştırmayı ve kamu ahlakını korumayı amaçladıklarını belirtmektedir.¹²⁸

Zina ve fuhuş arasında ayırım gözetilmemekle birlikte bunların dışında kişilerin rızası olmadan yaşanan cinsel suçlar için fiil-i şeni ifadesi kullanılmış ve yine fiil-i şeniye götürebilecek hakaret, haneye saldırı, şabb-ı emrede, Evlat ve iyale, kadınların onuruna ve namusuna yönelik eylemler de bu kapsamda değerlendirilmiştir. Buradan hareketle fiil-i şeni olarak ifade edilen ahlak ve namusa halel getirme durumu, suçlu ve mağdur kim olduğuna bakılmaksızın kullanılagelmiş ve fuhuş suçunda olduğu gibi zina kapsamında değerlendirilmiştir. Bu durum aynı zamanda Osmanlı hukukunda zina ve fuhuş birbirinden ayıran bir bakışın geliştirilmediğinin göstergesidir.¹²⁹ Fuhuş ile zina arasındaki farka dikkat edilmemesinde Osmanlı hukukunda, dolayısıyla İslam hukukunda cezaların şekillendirilmesinde evlilik kurumunun esas alınmış olması etkilidir.¹³⁰ Söz konusu cinsel suçlar, hukuki açıdan pek de farklı bir statüde görülmemektedir. Ancak nitelik ve sonuçları toplumsal açıdan farklıdır. Cezaların nikâh temelinde, zina çerçevesinde değerlendirilmesi nedeniyle idare tarafından diğer toplumsal sonuçlarının göz ardı edildiği düşünülebilir. Ancak yine de otorite, bazı suçların sayısının fazla olması nedeniyle bunları önemli sorun olarak görmüş yeni düzenlemeler yapmıştır.¹³¹ Şabb-ı emred denilen erkek çocukların mağdur edilmesinin, hür kadınların kaçırılarak cariye olarak satılmasının fahişelik suçunun sonuçlarından daha farklı sonuçları olduğu açıktır. Kayıtlarda bu tür suçlar için fiil-i şeni ifadesinin kullanılması, bu farklılığın oluşturduğu boşluğu ifade etmeye yönelik kapsayıcı bir tavır olarak geliştirilmiş olabilir.

Zina yapan kadına fahişe denilirken erkeğe hiçbir isim verilmemesi, fuhuşa yol açanın kadın olarak görüldüğü görüşüne dayanak olarak gösterilmektedir. Ayrıca fuhuş suçunda kadınlar cezalandırılırken erkeklere ceza verilmediği bu görüşü desteklemek için sunulan bir başka kanıttır.¹³² Ancak incelediğimiz dönemde zina yapan erkeklerin de cezalandırıldığı görülmüştür. Eylül 1753'te Seddülbahir Kalesi'ne kalebent edilen Helvacı Mustafa, buna örnek gösterilebilir.¹³³ Mustafa, cezalandırılırken birlikte olduğu fahişeler ile ilgili karar alınmamıştır. Kadınlara fahişe ismi verilirken erkeklere bir isim verilmemiş olması kadınların bu işi meslek

¹²⁸ İmber, *Osmanlı Hukukunda Zina*, s. 518.

¹²⁹ Yılmaz, "Fahişe Subaşıya Karşı", s. 28.

¹³⁰ Yılmaz, "Fahişe Subaşıya Karşı", s. 29; İmber, "Osmanlı Hukukunda Zina", s. 506.

¹³¹ İmber, *Osmanlı Hukukunda Zina*, s. 516.

¹³² Ayıışı, "II. Meşrutiyet Döneminde İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklarla Mücadele", s. 1076.

¹³³ BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/82/3, farklı örnekler için BOA, A.DVNS.KLB.d. No. 11/132/3; 11/138/2; 14/93/3.

edinmeleriyle açıklanabilir. Bu nedenle fuhşa yol açanların kadınlar olduğu anlayışının en azından incelenen dönem için geçerli olduğu söylenemez.

Çocuk ve kadın kaçırap satmak, Evlat ve iyale saldırmak, fiil-i şeniye kast etmek, şabb-ı emrede saldırmak, kadınlara sarkıntılık etmek suçları mağduriyetin daha çok bireysel olması nedeniyle onur ve namusun korunması açısından öne çıkmaktadır. Bu suça maruz kalan, her cinsten ve yaştan mağduriyet yaşayanların durumları, yaşamları, hayatlarının geri kalanını nasıl yaşadıkları, düşünülmesi gereken zorunlu insanî hâllerden ve toplumsal tarih meselelerindedir. Ancak elimizdeki suç ve ceza kayıtlarında mağdurların sonraki yaşamlarına dair ipuçları bulunmamaktadır. Bu konuda otoritenin bir faaliyetine de rastlanmamıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden şekillenen toplumsal ahlak normlarının korunmasında mahalle örgütünün hassasiyeti önemlidir. Bu hassasiyet mahallede yaşayanlara, kadın ve erkeklerin faaliyetlerini kamusal alan sınırlarının dışına taşılabilecek nitelikte takip etme, haberdar olma sorumluluğunu yüklemektedir.¹³⁴ Bu durum, kamusal alan/özel alan tartışmaları içerisinde bilgi edinmenin özel alanın ihlali boyutuna varıp varmadığı konusunda da ayrı bir tartışmaya neden olmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Despite the high level of sensitivity in society regarding the protection of morality, honor, and dignity, the existence and accessibility of prostitutes is a social reality. It can be argued that this social reality is influenced by the fact that prostitution is not explicitly criminalized by law, and that this lack of criminalization is due to an understanding that avoids doing anything against the inevitable and disregards societal needs. Furthermore, the indirect influence of Islamic law, which views women's sexuality as property, may also play a role. Each of these reasons is worthy of being the subject of a separate study.

The reappearance of the same crimes and criminals shortly afterward is evidence that the problems have not been permanently resolved. Furthermore, despite this observation, no alternative solutions have been developed. Therefore, it comes to mind that the state's primary aim in punishing behaviors deemed criminal is to maintain its image as a "state fulfilling its duty" while considering societal demands, and to ensure, if not completely, the resolution of the problem. In contrast, Colin Imber goes further, stating in his assessments regarding the banishment of prostitutes that legal scholars, when imposing this punishment, do not aim to appease public anger or protect public morality.

While no distinction was made between adultery and prostitution, the term "fiil-i şeni" (a egregious act) was used for sexual offenses committed without consent, and actions that could lead to such offenses, such as insult, assault on a home, abuse of minors, abuse of children and family, and attacks on the honor and reputation of women, were also considered within this scope. Therefore, the act

¹³⁴ Fikret Yılmaz, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırlarına Dair", *Toplum ve Bilim*, 83 (2000), s. 96.

of harming morality and honor, referred to as "fiil-i şeni" has been used regardless of the identity of the perpetrator and the victim, and has been considered within the scope of adultery, just as in the case of prostitution. This also indicates that Ottoman law did not develop a perspective that differentiated between adultery and prostitution. The failure to distinguish between prostitution and adultery is largely attributable to the fact that, in Ottoman law—and consequently in Islamic law—the institution of marriage constituted the principal basis upon which legal penalties were determined. These sexual offenses are not seen as having a significantly different legal status. However, their nature and consequences differ from a social perspective. It might be argued that the administration overlooks other social consequences because the penalties are assessed within the framework of marriage and adultery. Nevertheless, the authorities have recognized the high number of certain offenses as significant problems and have implemented new regulations. It is clear that the victimization of male children, known as "şabb-ı emred", the kidnapping and sale of free women as slaves, and the crime of prostitution have different consequences than other forms of abuse. The use of the term "fiil-i şeni" (evil act) in records for such crimes may have been developed as a comprehensive approach to express the gap created by this difference.

The fact that a woman who commits adultery is called a prostitute while the man is not given any name is cited as evidence supporting the view that women are seen as the instigators of prostitution. Furthermore, the fact that women are punished for prostitution while men are not is presented as further evidence to support this view. However, it is observed that men who committed adultery were also punished during the period we examined. Helvacı Mustafa, who was imprisoned in Seddülbahir fortress in September 1753, can be cited as an example. No decision was made regarding the prostitutes Mustafa was with during his sentencing. The fact that women were called prostitutes while men were not can be explained by the women's occupation of prostitution. Therefore, it cannot be said that the understanding that women are the cause of prostitution is valid, at least for the period examined.

Crimes such as kidnapping and selling children and women, assaulting children and family members, committing heinous acts, assaulting minors, and harassing women are prominent in terms of protecting honor and reputation, as the victimization is mostly individual. The situations, lives, and subsequent lives of victims of these crimes, regardless of gender or age, are essential humanitarian issues and matters of social history that must be considered. However, our available crime and punishment records contain no clues about the victims' subsequent lives. No action by the authorities in this regard has been observed.

The sensitivity of neighborhood organizations is crucial in protecting societal moral norms shaped by gender roles. This sensitivity places a responsibility on residents to monitor and stay informed about the activities of women and men, even if these activities extend beyond the boundaries of the public sphere. This situation also gives rise to a separate debate within the public/private sphere discussions regarding whether the pursuit of information constitutes an infringement on the right to privacy.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları:

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Bab-1 Asafî Kalebendlik Kalemî Defterleri A.DVNS.KLB.d. No. 11-12-13-14-15-16-17.
- İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Defterleri İstanbul Kadılığı Defterleri İSTM.ŞSC.01.d. No. 25-27-28-29.
- İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Defterleri Galata Mahkemesi Defterleri İSTM.ŞSC.14.d. No. 330-331.

B. Kitap, Makale ve Tezler:

- Ahışhalı, Recep: *Seyyid Hasan Muradi Bir Kâtibin Kaleminden İstanbul'un 12 Yılı (1754-1766)*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016.
- Akgündüz, Ahmed: *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1. Cilt, İstanbul: Fey Vakfı Yayınları, 1990.
- Aydın, Mehmet Akif: *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul: Beta Yayınları, 2021.
- Ayışığı, Metin: "II. Meşrutiyet Döneminde İstanbul'da Fuhuş ve Zührevî Hastalıklarla Mücadele", *XVIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 1-5 Eylül 2018) Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt, haz. Semiha Nurdan ve Muhammed Özler, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022, 1075-1096.
- Belli, Burcu: *Osmanlı'da Fuhuş II. Abdülhamid ve İttihat ve Terakki Dönemi*, Ankara: Fol Yayınları, 2024.
- Beydilli, Kemal: *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın günlüğü*, İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2013.
- Boyar, Ebru ve Fleet, Kate: *Osmanlı İstanbul'unun Toplumsal Tarihi*, çev. Serpil Çağlayan, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Boynukalın, Mehmet: "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXXVII, (2009), 454-457
- Bozkurt, Nebi: "Fuhuş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XIII, (1996), 211-214
- Canatar, Mehmet: "İstanbul'un Nahiye ve Mahalleleri (1453-1923)", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, C. III, (2015), 218-245.
- Çetin, Cemal: "Erken Modern Dönem Osmanlı Toplumunda Namus Algısına Dair Bazı Gözlemler (Konya Örneği)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 45 (2019), 61-86.
- Darling, Linda: "Osmanlı Tarihinde Dönemlendirmeye Farklı Bir Bakış", *Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak: Gerileme Paradigmasının Sonu*, haz. Mustafa Armağan, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Demir, Beyza Topuz ve Uğur, Yunus: "Mahalle: Bir Mensubiyet ve Mesuliyet İlişkisi Osmanlı Şehirleri ve Kefalet Sistemi Örneği", *Kent ve Maneviyat*, der. Seyfettin Erşahin, Zehra Erşahin, Ankara: İdealkent Yayınları, 2020.
- Erdoğan, Ahmet: *Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609)*, (Doktora Tezi) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Ergenç, Özer: "Osmanlı Şehrindeki 'Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, 4, 4 (1984), 69-78.
- Ergenç, Özer: *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Bir Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, 1995.
- Esen, Hüseyin: "Zina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XLIV, (2013), 440-444.

- Eyice, Semavi: "Bâbîâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. IV, (1991), 386-389.
- Göver, İbrahim Hakan ve Şenol, Dolunay: Toplumsal Bir Olgu Olarak Suç: Sosyolojik Bir Analiz, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7, 2 (2017), 191-208.
- Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı: İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- İmber, Colin: "Osmanlı Hukukunda Zina", çev. Muharrem Midilli, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 29 (2017), 505-538.
- İpşirli, Mehmet: "Bâbîâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. IV, (1991), 378-386.
- Kafadar, Cemal: "Yeniçeriler ve Osmanlı Döneminde İstanbul'un Ayaktakımı: Yok Yere mi Asiydiler?", *Osmanlı Dünyasında Kimlik ve Kimlik Oluşumu*, der. Baki Tezcan ve Karl K. Barbir çev. Zeynep Nevin Yelçe, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Kara, Tuğba: III. Ahmed Devrinde İstanbul'da Sosyal ve Kültürel Hayat, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Konan, Belkıs: "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 29 (2011), 149-172.
- Konan, Belkıs: "Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumuna İlişkin Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (2015) 171-193.
- Köse, Fatih: "1756 İstanbul Yangını", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2019), 191-213.
- Osmanağaoğlu, Cihan: "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 66, 1 (2010), 109-177.
- Önder, Selim: "Köftehor Sözcüğü Üstüne", *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4, 2 (2024), 125-134.
- Pamuk, Şevket: *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler 1469-1998*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınevi, 2000.
- Peirce, Leslie: *1540-1541 Ahlak Oyunları Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, çev. Ülkün Tansel, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005.
- Sabev, Orlin (Salih, Orhan): Ahlâkın Arka Sokakları: XVIII. Yüzyıl Osmanlı İstanbul'unda Fuhuş ve Ceza, *Osmanlı İstanbul'u IV*, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız ve Emrah Safa Gürkan, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Sarıcaoğlu, Fikret: "Osman III", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXXIII, (2007), 456-459.
- Tok, Özen: "Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı Şehrindeki Mahalleden İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü (XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 18 (2005), 155-173.
- Tuğ, Başak: *Namus Siyaseti: 18. Yüzyıl Osmanlı Anadolu'sunda Irz, Şiddet, Hukuk*, çev. Gülbin Akgün, İstanbul: İletişim Yayınları, 2023.
- Uğur, Yunus: "Büyük İstanbul'un Oluşumu: Osmanlı İstanbulu'nun Sosyal-Mekânsal Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Tarihinin Kadim Şehirleri*, haz. Okan Yeşilot ve Betül Günışık Köksal, İstanbul: Selenge Yayınları, 2022.
- Ünlü, Ertan: *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Merkez-Taşra Bağlamında Sarrafların İlişki Ağları: Bir Sosyal Ağ Analizi Yöntemi Denemesi*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020.
- Yaşar, Ahmet: "1766 Tarihli Bir Hamam Defterine Göre İstanbul Vakıf Hamamları", *Vakıflar Dergisi*, 53 (2020), 67-99.
- Yel, Ali Murat ve Küçükkaşçı, Mustafa Sabri: "Mahalle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXVII, (2003), 323-326.
- Yılmaz, Fikret: "XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırlarına Dair", *Toplum ve*

Bilim, 83 (2000), 92-110.

Yılmaz, Fikret: "Zina ve Fuhuş Arasında Kalanlar: Fahiş Subaşıya Karşı", *Toplumsal Tarih*, 220 (2012), 22-31.

Zarinebaf, Fariba: *Crime and Punishment in İstanbul 1700–1800*, Los Angeles: University of California Press, 2010.

Zilfi, Madeline C.: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik ve Kadınlar (1700-1840)*, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.